

EUROPSKO PROMETNO PRAVO

Autori: Nikoleta Radionov, Tamara Čapeta, Jasenko Marin, Božena Bulum, Ana Kumpan, Nikola Popović, Iva Savić

Urednici: Nikoleta Radionov, Jasenko Marin

Zagreb, 2011., 526 str., Izdavač: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljena je knjiga pod naslovom “Europsko prometno pravo”, grupe autora (dr. sc. Nikoleta Radionov – izvanredni profesor pomorskog i općeprometnog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dr. sc. Tamara Čapeta – redovni profesor europskog javnog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dr. sc. Jasenko Marin – izvanredni profesor pomorskog i općeprometnog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; dr. sc. Božena Bulum – znanstveni suradnik Jadranskog zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti; dr. sc. Ana Kumpan – docent Pravnog fakulteta Univerziteta Union, Beograd; mr. sc. Nikola Popović – član Vijeća Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije, vanjski član Upravnog vijeća Agencije za regulaciju tržišta željezničkih usluga; Iva Savić – znanstveni novak, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu).

Riječ je o prvoj hrvatskoj publikaciji koja na sveobuhvatan, jasan i sustavan način daje prikaz razvoja opsežne pravne stečevine Europske unije (*acquis communautaire*) u području prometa, od početaka europskih integracija do danas. Relevantna pravna stečevina Europske unije prikazana je i obrađena zaključno sa stanjem u ljeto 2010. godine. U ovom djelu sadržan je sažet prikaz preko 300 propisa prometnog prava Europske unije, više od 100 sudskih presuda Europskog suda i nacionalnih sudova, te 70–ak strateških dokumenata Europske unije. Zanimljivo je napomenuti da je, prema našim saznanjima i dosadašnjim istraživanjima, kao takva ova knjiga jedinstvena čak i u međunarodnim razmjerima. Naime, i strana je literatura vrlo oskudna po pitanju sustavnog i sveobuhvatnog obrađivanja europskog prometnog prava te bismo ovu knjigu eventualno mogli usporediti tek s dvije do tri publikacije u dostupnoj nam svjetskoj literaturi. Djelo je rezultat višegodišnjeg rada i znanstvenog istraživanja sedmero autora u području prometnog prava i politika Europske unije, ali i tržišnog natjecanja, zaštite okoliša i prava putnika u pojedinim prometnim granama. Konkretno, knjiga je objavljena kao jedan od ključnih rezultata znanstvenog projekta Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod naslovom “Hrvatsko transportno pravo i izazovi jedinstvenog tržišta Europske unije”, financiranog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH od 2007. do 2011.

Europska je unija u posljednjih nekoliko godina u cilju jačanja prometnog sustava, kojemu se pridaje prioritetno značenje u stvaranju jedinstvenog europskog tržišta, pokrenula inicijativu za stvaranje tzv. Prometne zajednice (eng. *Transport*

Community) s Hrvatskom i državama jugoistočne Europe (Bosna i Hercegovina, Srbija, Makedonija, Crna Gora, Kosovo i Albanija). Usporedo s tom inicijativom, nastavljaju se i pregovori s ostalim susjednim državama te mediteranskim zemljama u smjeru širenja glavnih transeuropskih prometnih pravaca. Pri tome bi ulazak država jugoistočne Europe u Prometnu zajednicu značio širenje unutarnjeg tržišta Europske unije na područje tih država i primjenu punog opsega pravne stečevine Europske unije u području prometa prije punopravnog članstva i neovisno o punopravnom članstvu tih država u Europskoj uniji. Prema tome, u ovo vrijeme kada se Hrvatska konačno približava punopravnom članstvu u Europskoj uniji, dok bi se zemlje jugoistočne Europe uskoro mogle naći u Prometnoj zajednici, možemo reći da je ova knjiga izašla upravo u trenutku kada je ona najpotrebnija i najaktualnija, i to ne samo hrvatskoj javnosti, već i u ostalim zemljama regije. Opisani procesi europskih integracija za sobom nužno povlače potrebu poznavanja, prilagodbe i primjene velikog broja propisa pravne stečevine Europske unije u području prometa. Ključna će za opstanak domaćih prometnih industrija navedenih država, uključujući posebno i Hrvatsku, biti njihova brza prilagodba takvom novom izuzetno kompetitivnom okruženju. U tom smislu, ova je knjiga upravo izvrsna literatura za svakog čitatelja koji se želi u relativno kratkom vremenu upoznati i dostatno informirati o određenom pitanju ili području europskog prometnog prava. Međutim, pri tome treba imati u vidu da ona nije pisana s namjerom davanja prikaza i analize kompletnog pozitivnog europskog prometnog prava u svakom trenutku. To bi uostalom bilo i nemoguće, s obzirom na iznimno velik opseg i dinamičnost ovog pravnog područja, tj. na činjenicu da se pravno uređenje vrlo velikog broja pitanja koja su predmet ovog djela mijenja gotovo na dnevnoj osnovi. U ovoj će knjizi čitatelj pronaći pojašnjenje konteksta u kojem se europsko prometno pravo razvijalo, faze toga razvoja i probleme na koje se pritom nailazilo te razloge zbog kojih ono ima današnji sadržaj i značenje. Stoga, čitatelj od ove knjige može očekivati da mu ona bude koristan priručnik za razumijevanje ove složene i zahtjevne grane europskog prava i putokaz za iznalaženje odgovora na konkretna pitanja vezana uz pozitivno pravno uređenje pojedinih odnosa iz područja prometa. Važno je napomenuti i to da, s obzirom da je knjiga namijenjena čitateljima iz šire regije, ona je ograničena na prikaz europskog prometnog prava bez sadržajnih poveznica s hrvatskim prometnim pravom i pitanjima njegovog usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije u području prometa.

Sadržaj ove knjige podijeljen je u dva velika dijela – opći i posebni. Opći dio, koji se sastoji od jednog poglavlja, prikazuje razvoj, položaj i značenje europskog prometnog prava i politike u kontekstu Osnivačkih ugovora te doktrinarnih problema koji su se javljali u tumačenju odredbi o prometu Osnivačkih ugovora kao i njihovih rješenja. U posebnom dijelu koji se sastoji od šest poglavlja izložen je pregled važećeg europskog prometnog prava u pojedinim granama prometa. U nastavku navodimo naslove i autore pojedinih poglavlja knjige:

- I. Prometno pravo i politika Europske unije (prof. dr. sc. Tamara Čapeta)
- II. Željeznički promet (prof. dr. sc. Nikoleta Radionov)
- III. Cestovni promet (dr. sc. Ana Kumpan)
- IV. Promet unutarnjim plovnim putovima (prof. dr. sc. Jasenko Marin)
- V. Odredbe prava Europske unije s horizontalnim učinkom u kopnenom prometu (mr. sc. Nikola Popović)
- VI. Pomorski promet (dr. sc. Božena Bulum)
- VII. Zračni promet (Iva Savić, dipl. iur.)

U prvom poglavlju knjige, koje ujedno čini njen opći dio, autorica iznosi neke opće napomene o prometnom pravu i politici Europske unije. Ona ispituje kako se i zašto Europska unija uključila u regulaciju u području prometa, od uvrštavanja ovlasti za uspostavu zajedničke prometne politike na europskoj razini u Osnivački ugovor još pedesetih godina dvadesetog stoljeća pa do suvremenog razvoja europske prometne politike (projekt unutarnjeg tržišta, Bijela knjiga Komisije o dovršenju unutarnjeg tržišta iz 1985., Jedinstveni europski akt iz 1987., održiva integrirana prometna politika). Autorica objašnjava kako pravo Europske unije oblikuje prometno pravo primjenjivo u državama članicama, s jedne strane djelujući kao instrument negativne integracije, tj. deregulatorno, zabranjujući primjenu onih nacionalnih pravnih pravila o prometu koja su u sukobu s europskim pravilima, te s druge strane kao instrument pozitivne integracije pružajući pravni temelj za donošenje zajedničkih pravnih normi koje uređuju promet. Ona tumači kako funkcionira specifična podjela ovlasti između Europske unije i država članica u području prometa i posebno koje su vanjske ovlasti Europske unije u području prometa. Konačno, autorica pojašnjava postupak donošenja prometnog zakonodavstva u Europskoj uniji, ovlasti i ulogu pojedinih institucija Europske unije u tom postupku, posebno kad je riječ o internim odlukama u sektoru prometa, odnosno o sklapanju međunarodnih ugovora u području prometa.

U drugom poglavlju koje se bavi željezničkim prometom autorica govori o razvoju zajedničke prometne politike u toj grani prometa, zatim o restrukturiranju željeznica u smjeru razdvajanja djelatnosti upravljanja infrastrukturom od djelatnosti prijevoznitva te o slobodi pružanja usluga željezničkog prijevoza u vezi sa stvaranjem unutrašnjeg tržišta tih usluga, najprije otvaranjem tržišta prijevoza robe (kombinirani prijevoz, međunarodni robni prijevoz), a potom i liberalizacijom tržišta putničkog prijevoza. S tim u vezi autorica prikazuje razvoj zakonodavstva Europske unije kojemu je cilj bio integrirati već postojeće željezničke sustave putem harmonizacije tehničkih standarda na razini Unije te osigurati pravedan i učinkovit sustav naplate naknade za pristup na infrastrukturu, a time i pravednu tržišnu utakmicu između željezničkih operatora kao i između željeznica i drugih grana prije-

voza. Pri tome se autorica posebno bavi europskim zakonodavstvom o licenciranju željezničkog poduzetništva, o raspodjeli trase i naknadama za korištenje željezničkom infrastrukturom (tarife). Nadalje, autorica analizira neka pitanja tržišnog natjecanja u željezničkom prometu, osobito pitanje opće zabrane državnih potpora koje remete tržišnu utakmicu na unutarnjem tržištu, uz iznimno moguću dodjelu državnih potpora željeznicama u posebno reguliranim slučajevima. Zatim, autorica tumači problematiku harmonizacije europske regulative usmjerene na interoperabilnost¹ i sigurnost željezničkog prometa. Dan je i cjelovit prikaz zaštite prava korisnika željezničkog prijevoza po europskoj regulativi, osobito prava putnika, ali i korisnika prijevoza robe željeznicom. Konačno autorica izlaže i europsku regulativu o posebnim socijalnim pitanjima vezanim uz željeznice, tj. o radnom vremenu i uvjetima rada posade vlakova.

U trećem poglavlju koje se bavi cestovnim prometom autorica iznosi pravni okvir uređenja pristupa djelatnosti cestovnog prijevoza u Europskoj uniji, posebno pojašnjavajući uvjete za pristup djelatnosti cestovnog prijevoznika. Govoreći o problematici pristupa tržištu usluga cestovnog prijevoza, tj. slobode pružanja usluga cestovnog prijevoza, autorica izlaže europsku regulativu o licenciranju cestovnih prijevoznika i atestiranju vozača, zatim posebno o uvjetima za pristup tržištu međunarodnog cestovnog prijevoza robe odnosno putnika, a posebno o uvjetima za pristup tržištu u kabotaži, nadalje o mehanizmima intervencije u slučaju krize ili poremećaja na tržištu, te o određivanju cijene prijevoza (tarife). Obrađena su neka pitanja tržišnog natjecanja u cestovnom prometu kao što su pitanje zabranjenih sporazuma poduzetnika u sektoru cestovnog prometa i iznimaka od te načelne zabrane, zatim pitanje zabrane diskriminacije (posebno u određivanju cijena, vozarine u cestovnom prijevozu) te pitanje državnih potpora u cestovnom prometu. Nadalje, autorica izlaže o europskim tehničkim standardima i standardima sigurnosti u cestovnom prometu (vozačke dozvole, režim kvalifikacija i kontinuiranog obrazovanja profesionalnih vozača, harmonizacija tehničkih odredbi koje se primjenjuju na vozila, prijevoz opasnih i štetnih tvari cestom), o fiskalnim odredbama (zajednički režim poreza na dohodak, ukidanje dvostrukog oporezivanja na vozila, naknade za uporabu i registraciju vozila te za korištenje cestama, režim poreza na energetske proizvode) te o socijalnim propisima (o vremenu vožnje i odmora vozača u cestovnom prometu, o prilagođavanju radnog vremena zaposlenih u sektoru cestovnog prometa). Konačno, autorica je posebno potpoglavlje posvetila vanjskim odnosima Europske unije u opsegu u kojem se oni tiču cestovnog prometa u užem smislu, kao što su Sporazum o europskom gospodarskom prostoru (Dodatak XIII), Sporazum o međunarodnom

---

¹ Interoperabilnost znači sposobnost prometovanja kompozicije vlaka na različitim dijelovima željezničke mreže, bez obzira na njihove tehničke i tehnološke neujednačenosti.

prijevozu putnika cestom povremenim prijevozom autobusima, Interbus sporazum, Sporazum sa Švicarskom o prijevozu robe i putnika željeznicom i cestom, i dr. Eventualno bi se moglo primijetiti da u ovom poglavlju nedostaje prikaz pravnog uređenja zaštite potrošača u cestovnom prometu, tj. zaštite prava putnika odnosno korisnika usluga prijevoza robe cestom.

U četvrtom poglavlju autor se bavi regulativom europske unije u području prometa unutarnjim plovnim putovima. Izložen je pravni okvir uređenja te grane prometa, počevši od klasifikacije europskih plovnih putova, pa do problematike višestrukog pravnog okvira, posebno kad je riječ o Centralnoj komisiji za plovidbu Rajnom ustanovljenoj Konvencijom o plovidbi Rajnom, Mannheim, 1868., zatim Dunavskoj komisiji ustanovljenoj Konvencijom o režimu plovidbe Dunavom, Beograd, 1948., te Međunarodnoj komisiji za slijev rijeke Save osnovanoj na temelju Okvirnog sporazuma o slijevu rijeke Save, Kranjska Gora, 2002. Autor pojašnjava povijesno politički kontekst u kojem se razvijalo europsko pravno uređenje prometa u unutarnjim plovnim putovima, još od Sporazuma o cijenama i uvjetima prijevoza ugljena i čelika na Rajni, 1958. pod okriljem Europske zajednice za ugljen i čelik, pa do Integriranoga europskog akcijskog programa za prijevoz unutarnjim plovnim putovima (NAIADES), 2006. koji je još uvijek u fazi implementacije. Nadalje, govoreći o funkcioniranju tržišta prijevoza unutarnjim plovnim putovima, tj. uvjetima pod kojima poduzetnici mogu djelovati na tržištu pružanja usluga prijevoza u toj grani prometa, autor tumači kako je Europska unija prevladala problem prekapacitiranosti toga tržišta, tj. problem prevelikog broja plovila u odnosu prema tržišnoj potražnji za tim uslugama. Izložene su mjere koje je Zajednica poduzela u cilju strukturnog unapređenja u prijevozu unutarnjim putovima (smanjenje broja plovila uz obeštećenje vlasnika, pomlađivanje flote). Važan dio funkcioniranja toga tržišta čine pravila o sklapanju brodarskih ugovora i određivanju cijena, a posebno je pitanje uređenja pristupa tržištu prijevoza na Rajni, kao najznačajnijem europskom plovnom putu. Iznesene su i glavne razlike u regulativi koja se odnosi na kabotažu od one koja se odnosi na međunarodni prijevoz robe i putnika unutarnjim plovnim putovima između država članica. Nadalje, u ovom se poglavlju govori o “uvjetima za pristup profesiji”, tj. o pristupu djelatnosti prijevoza unutarnjim plovnim putovima. Regulativa je usmjerena na olakšavanje pristupa prijevozničkom zanimanju i ostvarenje slobode osnivanja prijevozničkih poduzetnika. Posebnu pažnju autor je posvetio pitanjima pravnog uređenja sigurnosti plovidbe unutarnjim plovnim putovima i zaštiti okoliša (pravilima o osposobljenosti zapovjednika plovila, tehničkim uvjetima za plovila, riječnim informacijskim servisima, prijevozu opasnih stvari). Konačno, autor izlaže sustav zaštite prava korisnika usluga u prometu unutarnjim plovnim putovima, koji posebno obuhvaća pitanja odgovornosti brodovlasnika i prijevoznika za štetu te pitanja zaštite prava putnika.

U petom poglavlju u kojem se obrađuju odredbe prava Europske unije s horizontalnim učinkom u kopnenom prometu, tj. u području željezničkog i cestovnog prijevoza te prijevoza unutarnjim plovnim putovima, autor se posebno bavi problematikom tržišnog natjecanja u kopnenom prometu. Konkretno, riječ je o regulativi koja se bavi pitanjima zabranjenih sporazuma, zlorabe vladajućeg položaja i kontrole koncentracija, zatim pitanjima državnih potpora u kopnenom prometu, te pitanjima politike cijena (sprečavanje svakog oblika diskriminacije cijenama ili drugim uvjetima kojima se narušava slobodan protok robe). Konačno, u okviru ovoga poglavlja autor posebnu pažnju posvećuje vrlo složenom pravnom okviru pravila o prijevozu opasnih i štetnih tvari kopnenim prometnim putovima unutar Europske unije i problematici unifikacije pravnog uređenja ovog pitanja.

Šesto poglavlje obrađuje europsko pomorsko pravo. Autorica govori o začecima tog područja europskog prava u okviru Osnivačkih ugovora, zatim o njegovom razvoju vezanom uz razvoj zajedničke europske pomorske politike te europske lučke politike. Izložen je režim zaštite slobode pristupa tržištu, tj. pružanja usluga pomorskog prijevoza, koji posebno obuhvaća propise o pristupu tržištu pomorskog prometa Europske unije iz 1986., zatim propise o pristupu tržištu pomorske kabotaže Europske unije iz 1992., osobito o otvaranju tržišta pomorske kabotaže i o osobama ovlaštenim pružati usluge pomorske kabotaže u Europskoj uniji, te propise o posadi broda. Posebnu pažnju autorica je u tom kontekstu posvetila problematici javnih usluga, tj. mogućnosti država članica da interveniraju na tržištu pomorske kabotaže tako da brodarima koji pružaju redovitu uslugu kod otočne kabotaže odrede obvezu izvršavanja javne usluge, s obzirom da je riječ o posebnom javnom interesu povezivanja europskih otoka s kopnom. Nadalje, autorica obrađuje režim zaštite slobode pružanja lučkih usluga, te u tom kontekstu daje prikaz prakse Europskog suda i Komisije u svezi s pristupom tržištu lučkih usluga. Posebno pojašnjava i značenje tzv. Zelene knjige o morskim lukama i pomorskoj infrastrukturi iz 1997., novine koje ona donosi i njene konkretne reperkusije u procesu liberalizacije lučkog sektora. U dijelu u kojem se bavi pitanjima tržišnog natjecanja u pomorskom prometu autorica obrađuje posebne odredbe prava tržišnog natjecanja u tom sektoru kojima se implementiraju opća načela utvrđena prometnim odredbama Osnivačkih ugovora. Posebnu pažnju autorica posvećuje pitanju opće zabrane sporazuma o usklađenom djelovanju između linijskih prijevoznika, te skupnim izuzećima za pojedine vrste takvih sporazuma. U tom kontekstu obrađuje se složena pravna problematika linijskih konferencija i linijskih konzorcija. Nadalje, autorica analizira učinak specijalne europske regulative o zaštiti tržišnog natjecanja u pomorskom prometu na broderske poolove, tj. specifične horizontalne sporazume plovidbenih poduzetnika u slobodnoj plovidbi. Zatim, daje se zanimljiv prikaz prakse Europskog suda u pitanjima zlorabe vladajućeg položaja na tržištu pomorskih prijevoznika, tj. o primjeni čl. 102.

Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Lisabonski ugovor, 2009.) na pomorske prijevoznike. Autorica se bavi i posebnim pitanjima tzv. koncentracije pomorskih prijevoznika², zatim provedbe pravila tržišnog natjecanja u pomorskom prometu te državnih potpora u pomorskom prometu. Kad je riječ o tržišnom natjecanju u lučkom sektoru, uključujući tržišno natjecanje između luka Europske unije i ono unutar njih (tj. među pružateljima iste lučke usluge), u ovom je poglavlju iznesen prikaz prakse Europskog suda iz predmetnog područja i razmotrena je problematika državnih potpora u segmentu morskih luka. Posebnu je pažnju autorica posvetila pitanjima sigurnosti pomorske plovidbe i zaštite morskog okoliša, posebno odgovoru Europske unije na onečišćenje mora nakon nesreće tankera *Amoco Cadiz* 1978., razvoju koncepta nadzora države luke početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, zajedničkoj europskoj politici o sigurnim morima nakon nesreća brodova *Aegean Sea* i *Braer* 1992. godine, europskim sigurnosnim standardima za putničke brodove koji se uvode nakon potonuća trajekata *Herald of Free Enterprise*, 1987. godine i *Estonia*, 1994. godine, te odgovoru na potonuća tankera *Erika*, 1999. i *Prestige*, 2002., kao i trećem paketu mjera Europske unije o pomorskoj sigurnosti (o kvaliteti europske zastave, o klasifikacijskim društvima, o nadzoru države luke, o nadzoru pomorske plovidbe, o istragama pomorskih nesreća, o odgovornosti prijevoznika i naknadi štete u slučaju smrti ili tjelesne ozljede putnika, te o osiguranju odgovornosti brodarara za pomorske tražbine). Konačno, autorica obrađuje i poseban režim sigurnosne zaštite pomorskih brodova i luka kojim Europska unija implementira odredbe i preporuke Međunarodnog pravilnika o sigurnosnoj zaštiti brodova i lučkih prostora, 2002. (ISPS kodeks) usvojen u okviru Međunarodne konvencije o zaštiti ljudskih života na moru (SOLAS konvencija).

U sedmom poglavlju autorica izlaže pravni okvir uređenja zračnog prometa u Europskoj uniji, čiji je specifičan razvoj od prve međunarodne konvencije zračnog prijevoza (Pariška konvencija, 1919.), zatim Čikaške konvencije, 1944. i načela suverenosti država nad njihovim zračnim prostorom bio uvjetovan specifičnim povijesno-političkim okolnostima u svijetu općenito, izvan sfera EU. Autorica pojašnjava sustav zračnih sloboda (pet osnovnih i četiri izvedene), kabotaže i državne pripadnosti zrakoplova koji proizlaze iz Čikaške konvencije, 1944. te IATA i IASTA sporazuma zaključenih u dodatku toj konvenciji, te obrazlaže kako su u tridesetogodišnjem razdoblju od tzv. Bermuda I sporazuma iz 1946. između Velike Britanije i SAD-a, pitanja odvijanja zračnog prijevoza i pružanja zračnih usluga između država

---

² Riječ je o spajanju ili pripajanju dvaju ili više pomorskih prijevoznika i stjecanju kontrole jednog poduzetnika nad drugim, kao i suradnji prijevoznika u okviru tzv. globalnih saveza, najčešće s ciljem poboljšanja efikasnosti poslovanja, što se povezuje s rastom trgovine i globalizacijom te kontejnerizacijom.

bila regulirana nizom sličnih bilateralnih međunarodnih ugovora. Nadalje, izložen je sustav međunarodnih vladinih (Organizacija međunarodnog civilnog zrakoplovstva – ICAO, europske vladine organizacije zračnog prava) te nevladinih organizacija zračnog prava (Međunarodno udruženje zračnog prometa – IATA, Udruženje europskih zračnih prijevoznika – AEA, Europsko udruženje regionalnih zračnih prijevoznika – ERA). Autorica govori o začecima europskog zračnog prava i posebno predviđenom sustavu za zračni promet u okviru prometnih odredaba Osnivačkih ugovora, izdvojenom od onog za kopneni promet, te o relevantnoj praksi Europskog suda koja je razriješila problem blokade razvoja jedinstvene zračne politike krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća. Posebno, autorica ukazuje na ideju liberalizacije zračnog prometa i cijelog zračnog tržišta na kojoj je zasnovan razvoj zračnog prometa u okviru stvaranja unutarnjeg tržišta Europske unije. U tom kontekstu pojašnjava se uloga i značenje europskih organizacija zračnog prava za jedinstveno uređenje zračnog prometa u Europskoj uniji (Europska konferencija civilnog zrakoplovstva – ECAC, Europska organizacija za sigurnost zračne plovidbe – EUROCONTROL, Europska agencija za zrakoplovnu sigurnost – EASA). Autorica analizira prve europske propise o slobodi pružanja usluga zračnog prijevoza, tj. o pristupu zračnih prijevoznika linijama i uslugama te raspodjeli kapaciteta iz osamdesetih godina prošlog stoljeća, zatim prikazuje proces približavanja Europske unije liberaliziranom linijskom prijevozu tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća, koji rezultira brisanjem sustava bilateralnih ugovora o priznavanju zračnih sloboda i stvaranjem zajedničkog zračnog teritorija Europske unije za sve zračne prijevoznike Europske unije, uključujući i kad je riječ o kabotaži. Autorica posebno govori o pravnom uređenju licenciranja zračnih prijevoznika, uključujući specifičan problem zrakoplova u leasingu koji nisu registrirani u EU, zatim o razvoju tarifnog sustava za određivanje cijene prijevoza, o pitanju pristupa zračnim lukama i tzv. raspodjeli slotova³ u zračnim lukama Europske unije, te o liberalizaciji tržišta zemaljskih usluga (opsluživanje putnika u zračnim lukama, prihvat i otprema putničke prtljage ili tereta, usluge navođenja i parkiranja zrakoplova, opskrba zrakoplova gorivom, održavanje zrakoplova, upravljanje poštom i teretom, itd.). U dijelu u kojem obrađuje materiju tržišnog natjecanja u zračnom prometu autorica tumači specifičnosti primjene odredbi Osnivačkih ugovora o tržišnom natjecanju na zračni promet, iznoseći relevantne predmete iz prakse Europskog suda posebno kad je riječ o zabranjenim sporazumima, zatim o zlouporabi vladajućeg položaja na unutarnjem tržištu. Zatim su prikazane posebne odredbe prava tržišnog natjecanja u sektoru zračnog prometa, i to one o zabranjenim sporazumima među zračnim prijevoznicima te posebnim izuzećima od tih zabrana, kao i o zlouporabi vladaju-

---

³ Riječ je o pristupu pistama i infrastrukturi neke zračne luke.

ćeg položaja zračnih prijevoznika. Iznesena je i pravna regulacija vezana uz pojavu koncentracija zračnih prijevoznika, te režim državnih potpora. Posebno potpoglavlje autorica je posvetila vanjskim odnosima Europske unije u području zračnog prometa, uključujući tzv. “open skies” ugovore, nove bilateralne ugovore i horizontalne sporazume, koncept europskog zajedničkog zračnog prostora koji uz unutarnje tržište Europske unije obuhvaća i ostale države sa šireg europskog područja, odnose Europske unije i SAD-a u pitanjima zračnog prometa te odnose Europske unije s drugim globalnim partnerima. U dijelu u kojem se bavi pitanjima sigurnosti zračnog prometa, autorica prikazuje europsku regulaciju koja se tiče tehničkih standarda za siguran zračni prijevoz, zatim istraga zrakoplovnih nesreća te odgovornosti zračnog prijevoznika, a potomju stavlja u kontekst Varšavskog sustava odnosno režima Montrealske konvencije. U ovom kontekstu autorica pojašnjava i ulogu Europske unije u promicanju sigurnosti zračnog prometa na globalnoj razini (sustav tzv. “crnih lista” zrakoplova, međunarodna suradnja). Obrađena je i problematika zaštite okoliša u području zračnog prometa (regulativa vezana uz upravljanje bukom u zračnim lukama, te uz upravljanje emisijama štetnih plinova). Autorica sustavno prikazuje europski režim sigurnosne zaštite zračnog prometa koji se razvio nakon terorističkih napada od 11.9.2001. kao i ulogu Europske unije u međunarodnoj suradnji u pitanjima sigurnosne zaštite civilnog zrakoplovstva (uspostava sustava jednokratnog zaštitnog pregleda putnika ili “one-stop security” Europske unije s trećim državama; sporazum Europske unije i SAD-a o korištenju podacima o putnicima koji putuju u ili iz SAD-a). Konačno, izložen je veoma uznapredovao europski režim zaštite prava korisnika zračnog prijevoza. Posebno, prikazana je regulativa vezana uz prava putnika u slučajevima uskraćenog ukrcanja, otkazanog leta i duljeg kašnjenja u polasku, a posebno je razmotreno i pitanje ostvarivanja navedenih prava putnika. Izloženi su i europski propisi o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Kao i u prethodnim poglavljima, sva izlaganja su popraćena obrađenom relevantnom praksom Europskog suda.

Uzevši u obzir da prema nekim procjenama pravna stečevina Europske unije u području prometa obuhvaća i do 10% cjelokupne pravne stečevine Europske unije, te da je riječ o ogromnom broju pravnih propisa i odnosa koji su se razvijali tijekom proteklih 60-ak godina, može se slobodno reći da su autori s uspjehom obavili vrlo ambiciozan zadatak približivši čitatelju ovu iznimno složenu i zahtjevnu materiju, prikazujući je koherentno na jasan i čitljiv način. Poseban učinak odredbi o prometu u Osnivačkim ugovorima, spor i mukotrpan razvoj zajedničke prometne politike Europske unije tijekom desetljeća, te suvremeno pravno uređenje brojnih pitanja u svim granama prometa u Europskoj uniji, poput državnih potpora, tržišnog natjecanja, liberalizacije tržišta, zaštite okoliša ili prava putnika, neke su od tema koje su po prvi puta sustavno obrađene u ovoj knjizi. Obrađujući ovo područje europskog

prava koje inače nije dostatno pokriveno postojećom literaturom, knjiga omogućuje čitatelju da iznimno velik broj europskih pravnih pravila iz područja prometa smjesti u povijesni kontekst. Pred ulazak Hrvatske u Europsku uniju i nužne reforme koje slijede, ovo će djelo biti nezaobilazna literatura za svakog sudionika u dinamičnom i složenom tržištu prometnih usluga. Osim toga, knjiga će biti zanimljiva studentima europskog prava, znanstvenicima i istraživačima koji se bave prometnim pravom, kao i ekspertima u području europskog i prometnog prava zaposlenima u državnoj upravi.

Dr. sc. Adriana Vincenca Padovan, asistentica

Jadranski zavod HAZU

Summary:

**EUROPSKO PROMETNO PRAVO
(EUROPEAN TRANSPORT LAW)**

Authors: Nikoleta Radionov, Tamara Čapeta, Jasenko Marin, Božena Bulum, Ana Kumpan, Nikola Popović, Iva Savić

Editors: Nikoleta Radionov, Jasenko Marin

Zagreb, 2011, 526 pages, Publisher: Law Faculty, University of Zagreb

*The book represents the first Croatian publication dealing with European transport law in a synthetic, clear and systematic manner. It deals with a large body of *acquis communautaire* and EU policy in relation to transport, covering their development from the early days of the European integration until today. This book provides a succinct account of over 300 legislative acts of EU transport law, more than 100 decisions of the European Court of Justice and the national courts of the EU Member States, and around 70 EU strategy papers. As such, it is a rare example in the existing literature. The book is a result of several years of research by seven authors in the field of EU transport law and policy, but also in the field of competition law, the protection of environment and consumer protection in relation to particular modes of transport.*

Over the past few years, the EU has initiated a creation of the so-called Transport Community with the aim of fostering the system of transport which has an important role in the development of a single European market. The Transport Community would include Croatia and the other states of the southeastern Europe (Bosnia & Herzegovina, Serbia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro, Kosovo and Albania). Concurrently, negotiations are taking place with the other neighbouring and Mediterranean countries with the aim of expanding the main Transeuropean axes. The creation of the Transport Community would effectively mean an expansion of the internal EU market to the territory of the southeastern European states, and the direct application of the entire body of EU transport law in those states, prior to and regardless of their membership in the EU. Considering that Croatia is in the final stage of joining the EU and that the potential creation of the Transport Community is approaching, it is fair to state that this book has been published at the time when it is most topical, not only for the Croatian public, but also for the public of other countries in the region. The mentioned processes of the European integration inevitably require the knowledge of, the compliance with and the implementation of a large body of EU transport law. Fast adaptation to the new competitive environment shall be crucial for the survival of the

*domestic transport industries of respective countries, including Croatia in particular. In that respect, this book is actually an excellent literature for every reader who needs to get rather quickly acquainted to and substantially informed of a particular question or area of EU transport law. However, it is important to keep in mind that the intention of this book is not to provide for a complete analysis of the entire positive EU transport law at any moment in time. In fact, it would be an impossible mission, considering the extent and the dynamics of this area of EU law. This book provides an explanation of the context in which EU transport law has evolved, of the phases of such development, of the problems that arose during such development and of the reasons for its present contents and role. Therefore, this book may be a useful manual for understanding this complicated and demanding area of EU law, also providing substantial guidelines for finding answers to concrete questions about the positive EU legal order in the field of transport. It is important to note that, since it is intended to target the public of all the countries in the region, the book is limited to the analysis of EU transport law without any reference to Croatian transport law and to the problems of its harmonisation with the *acquis communautaire* in the field of transport.*

This book is divided into two main parts – general and special. The general part consists of one heading dealing with the development, role and nature of EU transport law and policy in the context of the EU treaties. The special part consists of six headings providing a review of the existing EU transport law relating to different fields of transport. The following are the titles and authors of the respective headings:

- I. Transport law and policy in the European Union (Prof. Tamara Čapeta, Ph.D.)*
- II. Railway transport (Prof. Nikoleta Radionov, Ph.D.)*
- III. Road transport (Ana Kumpan, Ph.D.)*
- IV. Inland waterways transport (Prof. Jasenko Marin, Ph.D.)*
- V. Horizontal rules of the law of the European Union in the mainland transport (Nikola Popović, LL.M.)*
- VI. Marine transport (Božena Bulum, Ph.D.)*
- VII. Air transport (Iva Savić, LL.M.)*

*Considering that EU transport law takes about 10% of the entire *acquis communautaire*, consisting of a large amount of legislation, documents and case law that has developed over the past 60 years, it may safely be stated that the authors have successfully completed a very ambitious task of explaining this complicated and demanding area of law. Some of the topics that have been systematically covered for the first time in the Croatian literature are: special nature of the transport rules contained in the EU treaties, the slow and complicated development of the common*

European transport policy over the decades, modern legal order relating to all fields of transport, the liberalisation of market, competition, state aids, the protection of environment, consumer protection, and other. The book shall be interesting and useful to any participant in the dynamic and complicated market of transport services, as well as to students, scientists, researchers, professionals and government experts engaged in the field of EU law and policy and transport law.